

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Сутність соціальної функції держави відображена у ст. 3 Основного закону, згідно з якою людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

На сучасному етапі Україна відмовилася від обмежень і догм марксистсько-ленінського етапу розвитку і стала на шлях ствердження загальнодемократичних, гуманістичних ідеалів. Цей процес потребує нових досліджень, тому що є досить складним та суперечливим.

Протягом останніх років в науці відбувається переосмислення багатьох явищ, зокрема, становлення та розвитку держави і права, поєднання класового і загальнолюдського в сутності держави і права тощо. У зв'язку з цим з'явилися нові підходи щодо функціонування та еволюції держав, нові погляди щодо гуманістичних та демократичних цінностей в розвитку сучасної держави, прав і свобод людини, відбувається пріоритет прав окремого індивіда, особистості над правом колективних утворень (держав, націй тощо).

Можна стверджувати, що марксистсько-ленінський етап у розвитку держави є помилковим, однак, необхідно зауважити, що марксизм-ленінізм був зумовлений рівнем державно-правових учень XIX – поч. XX ст.ст., конкретними історичними умовами того часу, іншими суб'єктивними та об'єктивними факторами. Вважаємо, необхідно проаналізувати все те позитивне, що відбувалося в минулих роках для більш глибоко осмислення поняття держави та її функцій. Отже, поряд з оновленням повинна бути і спадкоємність у розвитку держави.

У науковій літературі відбуваються дискусії щодо природи, змісту та ознак держави, про що свідчать праці М. Александрова, Р. Енгібаряна, О. Барабаша, П. Буценка, В. Венедіктова, В. Жернакова, Н. Неумивайченка, П. Пилипенка, Н. Хуторян, Г. Чанишевої тощо.

Отже, стає актуальним розкриття багатогранного соціального призначення держави. На сучасному етапі класова природа сучасних держав змінилася у вираженні і забезпеченні загальносоціальних цінностей та інтересів суспільства.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної теорії держави і права зберігається функціональний підхід щодо діяльній сторони держави, розширюється та поглиблюється розуміння соціального призначення держави.

Розглядаючи розвиток, зміну функцій, вважаємо необхідним проаналізувати і те, як розвивалася, змінювалася державна організація суспільства в історичному процесі. Можна стверджувати, що вивчення державності України дозволить зрозуміти та успішно вирішити сучасні проблеми організації і діяльності сучасної української держави.

Основні функції є чутливими до глобальних змін основних характеристик держави. Таким чином, існує спадкоємність функцій держави і одночасно діє механізм їх оновлення.

Найменш мінливими і найбільш стабільними є загальносоціальні функції держави, які формуються для вирішення основних соціальних, політичних (зокрема, геополітичних), економічних та інших завдань, що зачіпають інтереси всього суспільства на тривалому історичному шляху. Невиконання чи неякісне виконання саме цих функцій держави призводило і призводить до ослаблення держави, а з часом до її розпаду, руйнування і навіть зникнення. До таких загальносоціальних функцій, крім забезпечення національної безпеки, ліквідації стихійних лих і екологічних катаклізмів відносяться: реалізація соціальних програм, підтримки охорони здоров'я, соціального забезпечення непрацездатних, захист прав і свобод громадян та інше [1].

Сучасний етап розвитку вітчизняної теорії держави і права характеризується більш широким підходом до поняття соціального призначення держави. Як показав історичний досвід, на функції держави впливають не тільки і не стільки класові ознаки, соціальні, міжнародні умови її існування. На сьогодні на функції держави помітно впливають екологія, ядерна зброя, демографічні та інші глобальні проблеми. Відповідно, в функціональній характеристиці держави необхідно враховувати нові серйозні зміни глобального масштабу, що зумовлені історичною дійсністю.

Т. Радько аналізуючи історичний досвід висловив думку, що «основними функціями сучас-

ної держави – є визначенні її соціальним призначенням основні напрями діяльності держави» [5]. Ці напрями досить різноманітні, але вони мають бути зорієнтовані, у першу чергу, на вирішення важливих внутрішніх завдань. Водночас факт існування різних держав, різних регіональних та всесвітніх організацій об'єктивно зумовлюють також зовнішню діяльність, у зв'язку з цим, фактично кожна держава, здійснюючи свої внутрішні функції, повинна одночасно здійснювати зовнішні. Таким чином, соціальна природа сучасної держави зумовлює її головне призначення – вирішення внутрішніх завдань, зокрема, зовнішні є похідними від внутрішніх. В наведеному визначенні функцій держави на перше місце поставлений сутнісний фактор – соціальне призначення сучасної держави. Відсутність вказівки на зв'язок функцій з класовою сутністю держави пояснюється і глобальними змінами нашої історичної епохи, які змінили багато сутнісних моментів розвитку сучасних держав.

У другій половині ХХ ст. понятійно-категоріальний апарат теорії права та держави збагатився положеннями про сучасну державу не тільки як про республіканську (монархічну), унітарну (федеративну), демократичну (недемократичну), правову, світську тощо, а й про соціальну. Формула «соціальна держава» передбачена в ряді прийнятих в останні десятиріччя конституцій і активно використовується в політичному та юридичному житті. Визнання даної формули потребує від держави забезпечення кожному гідного рівня життя, створення умов для гармонійного розвитку особистості.

Є декілька причин щодо пояснення деяких кроків шляху України до соціальної, правової держави. По-перше, громадське суспільство тільки формується, його структура є аморфною, відчувається відсутність середнього класу, гострої форми набула поляризація доходів соціальних груп і прошарків населення. По-друге, в нереалізованості принципу розподілу влади. По-третє, в невирішеності багатьох правових питань, суперечності законодавства, його колізій, все це ускладнює розуміння права широкими верствами населення, перешкоджає формуванню стійких правових традицій.

Міжнародно-правові документи (Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про права людини, Європейська соціальна хартія та ін.), конституції різних країн визначають соціальну діяльність держави як турботу останньої про те, щоб кожна людина мала такий життєвий рівень (включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування), які необхідні для підтримки здоров'я та благополуччя членів її сім'ї.

Існує ряд загальних цілей, досягнення яких прагнуть всі соціальні держави:

- підтримувати відповідний, доступний для всіх рівень життя членів суспільства як необхідну умову існування і функціонування державності;
- зменшувати соціальну напругу, попереджати соціальні розколи і конфлікти, що притаманні будь-якому суспільству;
- дотримуватися (як учаснику світової спільноти) нормативів цивілізованого суспільства;
- виконувати приписи морального обов'язку, перетворювати в життя принципи: милосердя, благодійність тощо [6, с. 197].

Обґрунтовуючи актуальність дослідження соціальної функції держави, слід звернути увагу, на наступні аспекти. Відповідно до доктринальних визначень соціальна держава – це держава, метою якої є створення всіх можливих умов для реалізації соціальних, економічних та культурних прав, для самостійного забезпечення необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї; держава, яка гарантує кожному прожитковий мінімум для гідного існування людини й сприяє зміцненню соціальної злагоди у суспільстві [2, с. 228]. Тобто, конституційна характеристика Української держави, як соціальної держави, що дбає про добробут, безпеку і соціальне благополуччя людини передбачає, що з-поміж інших функцій соціальна функція займає провідне місце. На важливість цього положення для розуміння сутності соціальної держави наголошують сучасні теоретики, зокрема, Ю. Оборотов [4, с. 43-44]. У цьому ж аспекті категорію соціальної держави аналізує провідний конституціоналіст – В. Шаповал. Це, в свою чергу, змушує переглянути систему функцій держави з позиції її реструктуризації і піднесення значущості соціальної функції [7, с. 14].

В Україні проблема нормативно-правового забезпечення реалізації соціальної функції Української держави досі не знайшла адекватного вирішення. Проблема яка проглядається в сучасній Україні щодо реалізації соціальної функції держави, пов'язана не тільки з тим, що відсутня цілісна законодавча база, а й з тим, що навіть чинне законодавство не дає надійних правових гарантій забезпечення соціальних прав людини та реалізації соціальних зобов'язань держави. В цілому ж процес формування правової соціальної держави в Україні розпочався. На кожному етапі розвитку громадянського суспільства він відображає відповідний рівень культури

і реальну правову дійсність.

Список літератури:

1. Венгеров А. Б. Теория государства и права / А. Б. Венгеров. – [6-е изд., стер.]. – М.: Изд-во Омега-Л, 2009. – 607 с.
2. Енгибарян Р. В. Теория государства и права / Р. В. Енгибарян, Ю. К. Краснов. – [2-е изд. пересмотр. и доп.]. – М.: НОРМА, 2007. – 576 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Оборотов Ю. Н. Современное государство: основы теории / Ю. Н. Оборотов. – Одесса: Астропринт, 1998. – 132 с.
5. Радько Т. М. Теория государства и права: [учебник] / Т. М. Радько. – М.: Академический проект, 2005. – 816 с.
6. Самощенко И. С. О правовых формах осуществления Советского государства / И. С. Самощенко / Советское государство и право. – 1956. – № 3. – С. 81-91.
7. Шаповал В. М. Конституційна категорія соціальної держави / В. М. Шаповал // Право України. – 2004. – № 5. – С. 14-19.

Данич О. Ф. Становлення соціальної функції сучасної держави

Автор статті аналізує передумови виникнення соціальної функції, виявляє особливості трансформаційного періоду, виділяє основні проблеми які виникають при реалізації соціальної функції і визначає шляхи розвитку і її місце в системі функцій сучасної держави.

Ключові слова: соціальна функція, держава, право, сутність держави, функції держави, соціальне призначення.

Данич О. Ф. Становление социальной функции современного государства

Автор статьи анализирует предпосылки возникновения социальной функции в Украине, выявляет особенности трансформационного периода, выделяет основные проблемы, возникающие при реализации социальной функции и определяет пути развития и ее место в системе функций современного государства.

Ключевые слова: социальная функция, государство, право, сущность государства, функции государства, социальное назначение.

Danich O. The development of social function of modern state

The author analyzes preconditions of occurrence of social function in Ukraine, reveals features of the transformation period, allocates the basic problems arising at realization of social function and defines ways of development and its place in the system of modern state functions.

Key words: the social function, state, law, essence of the state, state functions, social purpose.